

Leif Lindgren & Jari Ilmonen

Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006

Lännenhanhikki

Potentilla anglica Laichard.

- Luonnonsuojeluasetus: uhanalainen, ei rauhoitettu
- Luontodirektiivi: —
- Uhanalaisuusluokka vuonna 2000: VU, vaarantunut
- **Suojelutason kokonaisarvio vuonna 2006: epäsuotuisa huono**

Kuva: Juha Ilkka

Levinneisyysalue ja esiintyminen

Lännenhanhikin levinneisyysalueen pinta-ala on 1 390 km². Pinta-ala on määritetty nykyisten (havaittu vuosina 1990–2006), toisistaan korkeintaan 50 km:n etäisyydellä sijaitsevien 10x10 km:n esiintymisruutujen muodostamina alueina. Lajin levinneisyysalue kattaa Nauvon Nötön saariston ja Hiittisten saariston kokonaisuuden (yhteensä viisi 10x10 km:n ruutua, välialueineen 1 290 km²) sekä erillisen saaren (Notholmin Bylandet) Uudellamaalla (yksi ruutu) (kuva 1).

Lännenhanhikin levinneisyysalueen on arvioitu pienentyneen tarkastelujaksolla 1950–2006. Lajin vanhempia, ennen vuotta 1990 havainnoituja kasvupaikkoja on ollut laajemmalti lounaissaaristossa. Historiallinen levinneisyysalue on laskennallisesti ollut pinta-alaltaan 2 184 km², joten lajin levinneisyysalue on pienentynyt 36 %.

Lännenhanhikin levinneisyys tunnetaan kohtalaisesti. Kaikkiaan 44 havaintopaikkaa eli 57 % kaikista havaintopaikoista on tarkistamatta. Maankäytön kehitys eli laiumien umpeenkasvun ja kesämökkirakentamisen lisääntyminen huomioiden on erittäin todennäköistä, että valtaosa tai lähes kaikki tarkistamattomat esiintymät ovat kuitenkin hävinneet.

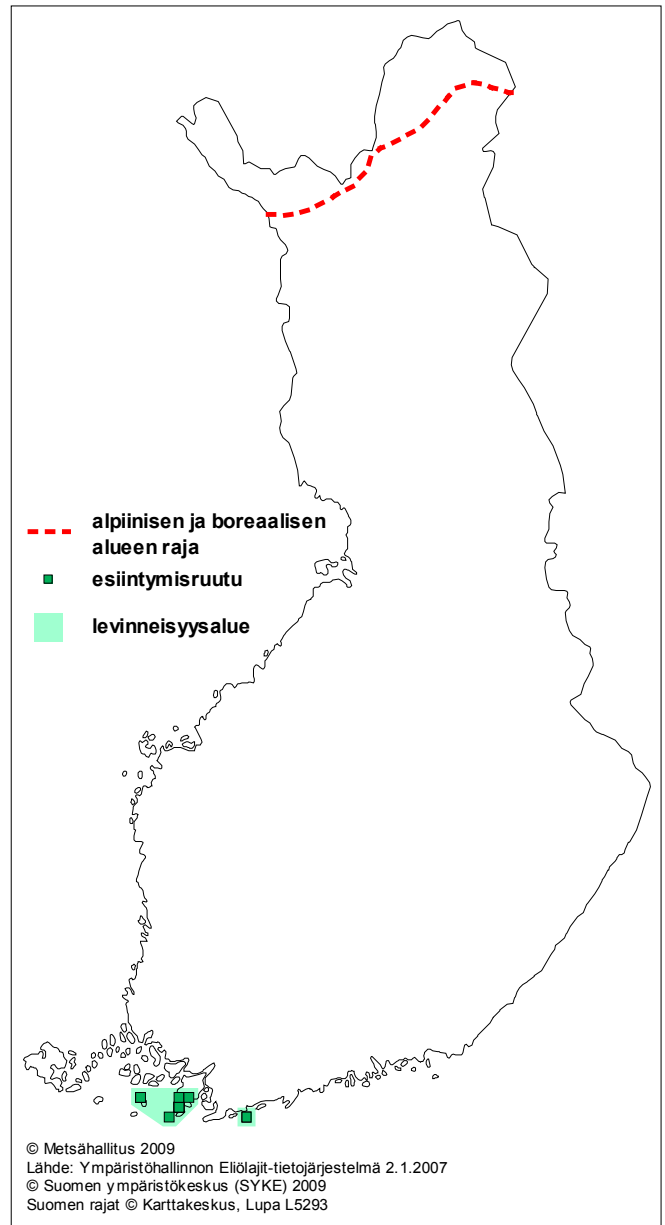
Lajin levinneisyysalueen tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa riittämätön – heikkenevä sen supistumisen vuoksi.

Populaatiokoko

Yksilömäärän arviointi (taulukko 1) perustuu asiantuntija-arviointiin, joka on saatu kertomalla kasvustojen pinta-ala lajin tiheydellä kasvustoissa (yksilöiden lukumäärä neliömetrillä). Laskennassa on käytetty kolmea erilaista tiheyttä, jolloin on saatu vaihteluväli, jonka perusteella arvio on tehty (yksilöitä 22 000–28 000, pinta-ala 0,22–0,30 ha). Virhelähteenä on rönsyilevän ja juurehtivan lajin yksilön rajaamisen vaikeus; kasvustojen pinta-ala olisi seuranta-tarkoituksiin vertailukelpoisempi. Myös lajinmääritys on hankalaa risteymien vuoksi. Tammisaaren Bylandetissa on 91 % koko Suomen populaation yksilöistä ja 87 % lännenhanhikin kasvustojen pinta-alasta. Tämä onkin ainoa esiintymä joka on laajuudeltaan ja laadultaan hyvä. Muut populaatiot ovat enimmäkseen pieniä (paikkaa kohden yksilömäärä 1–304, pinta-ala 0,5–20 m²), aino-

Taulukko 1. Lännenhanhikin populaatiokoko.

	Suomessa yhteensä	Borealisella alueella	Alpiinisella alueella
Yksilöitä	26 000	26 000	–
Pinta-ala, ha	0,25	0,25	–

Kuva 1. Lännenhanhikin levinneisyys.

astaan Åhnholmilla oli yhdessä kasvupaikassa 1 515 yksilöä noin 150 neliömetrillä vuonna 2003.

Lännenhanhikin populaatiokoon on arvioitu kasvaneen tarkastelujaksolla 1993–2006, jolloin lajin populaatioita on seurattu. Hoidetuilla alueilla populaatiot ovat runsastuneet, esim. vuonna 1998 yksilömäärä oli Byholmenilla 8 817 ja vuonna 2004 jo 23 471; vastaavat pinta-alaluvut olivat 1 502 ja 2 532 m². Holman ja Åhnholmin yhteenlaskettujen kasvustojen yksilömäärät olivat vuonna 1995 64, vuonna 1997 263, vuonna 1998 305 ja vuonna 2003 peräti 1 819. Mjoön hoidetuilla kasvupaikoilla (Mjoö A, B, C, F) kasvoi vuonna 1993 61 yksilöä ja vuonna 2004 313 yksilöä. Hoitamattomat Mjoön kasvustot (Mjoö D, E, G, H, I) ovat kuitenkin taantuneet. Vuonna 1993 yksilöitä oli yhteensä 312 ja

vuonna 2004 enää 102. Samalla seurantajaksolla 3 populaatiota katosi (Mjoö E, G, H). Myös Norstön Edetin, Norstön niittyjen ja Gloöranin (Iniö) populaatiot ovat hävinneet seurantajaksolla 1993–2006. Kaksi jälkimmäistä populaatiota ovat hävinneet risteytymisen (ja umpeenkasvun) seurauksena siten, että 2000-luvulla löytyi vain risteytyviä. Biskopsön Norrgloetin populaatio oli vuonna 1969 runsas peittäen vähintään 25 neliometriä. Vuonna 2006 löytyi enää 22 yksilöä noin 10 neliometrillä. Pidemmällä aikavälillä lajin esiintymien (yksittäinen saari) luku on vähentynyt 57:stä (1940–1960-lukujen maksimi) nykyiseen kahdeksaan; populaatiot (kasvupaikka) vastaavasti 77:stä nykyiseen 17.

Lännenhanhikin nykyiset populaatiot tunnetaan hyvin. Tiedossa olevia kahdeksaa esiintymää (17 populaatiota) on seurattu melko kattavasti mm. linjaseurannoin.

Lajin populaation tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa huono. Esiintymiä on mitä todennäköisimmin hävinnyt runsaasti. Hoidetuilla kasvupaikoilla lajin populaatioiden tilanne on paraneva, kokonaisuutena kuitenkin huono.

Lajin elinympäristöt

Lännenhanhikki kasvaa avoimilla ja puoliavoimilla laidunnetuilla ja/tai niitetyillä perinnebiotoopeilla. Laji ei ole muutoin erityisen vaateliias esimerkiksi maaperän kalkkipitoisuuden suhteen, vaan kasvaa tavanomaisilla lievästi happamillakin mailla. Lajin asuttaman elinympäristön pinta-alan minimiarvioksi saadaan kasvustojen alan perusteella 0,25 ha.

Lännenhanhikin elinympäristön kehityssuunta on arvioitu pienentyneeksi tarkastelujaksolla 1963–2006. Lajille sopivat elinympäristöt ovat pitkällä aikavälillä taantuneet laiduntamisen ja niittämisen vähentymisen myötä. Viime aikoina kuitenkin hoidetuilla kasvupaikoilla elinympäristön määrä ja laatu on parantunut, joskin hoitamattomilla kasvupaikoilla tilanne on edelleen huonontunut. Lännenhanhikin elinympäristön tila tunnetaan hyvin, sillä saariston perinnebiotooppeja on seurattu jo 50 vuotta.

Lännenhanhikin elinympäristön tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa riittämätön – heikkenevä.

Lajiin vaikuttaneet ja vaikuttavat tekijät sekä tulevaisuuden ennuste

Perinnebiotooppien umpeenkasvu perinteisen karja- ja maatalouden vähenemisen myötä on viimeisen viiden vuosikymmenen aikana ollut lajin levinneisyysalueella voimakasta. Umppeenkasvun seurauksena elinympäristöt ovat muuttuneet lajille epäsuotuisiksi ja esiintymiä on hävinnyt.

Umppeenkasvu heikentää edelleen lännenhanhikin hoitamattomien kasvupaikkojen tilaa, mutta hoidetut kasvupaikat ylläpitävät elinvoimaisia populaatioita. Kuitenkin myös hoidettujen kasvupaikkojen populaatiot saattavat kadota esimerkiksi puuston kasvavan varjotuksen takia. Ilman kautta tuleva hapan ja rehevöittävä (typpi) laskeuma voi vaikuttaa lajin menestymiseen kielteisesti, joskaan asiasta ei ole tutkimustuloksia. Lisäksi lajin elinvoimaisuutta uhkaa sen risteytyminen rätvänän (*Potentilla erecta*) kanssa. Laiduntamisen loppuminen suosii rätvänää sekä rätvänän ja lännenhanhikin risteymiä puhtaan lännenhanhikin kustannuksella.

Lännenhanhikin tulevaisuuden ennusteen arvioidaan olevan epäsuotuisa riittämätön. Osaa lajin kasvupaikoista hoidetaan, mutta hoidon tulevaisuus on epävarmaa.

Suojelutilanne ja hoitotoimet

Valtion maalla olevista kasvupaikoista kahdeksan (73 %) kuuluu Saaristomeren kansallispuistoon ja kaikki sijaitsevat Natura-alueilla (taulukko 2). Yksityismaiden kasvupaikoista kolme sijaitsee Bylandetin luonnonsuojelualueella ja kolme suojeluohjelmien ulkopuolella.

Hoidon eli laiduntamisen piirissä on yhteensä kymmenen kasvupaikkaa: Holman Dalkarsundet B ja Gölpo, Åhnholm 1 ja 2, Mjoö A, C ja D sekä Bylandet A, B, ja C. Näistä muut paitsi Åhnholm 2 on myös raivattu kaudella 1993–2006. Åhnholm 1:n niittyä on niitetty vuosittain vuodesta 1997. Apalholmin mahdollisesti hävinneen populaation paikkaa on laidunnettu vuodesta 2005 ja raivattu vuoden 2006 lopussa.

Taulukko 2. Lännenhanhikin olemassa olevien havaintopaikkojen jakautuminen suojelualueille, suojeluohjelma-alueille ja niiden ulkopuolelle sekä Metsähallituksen alueille. Lähde: ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmä 2.1.2007, yhden paikan suojelutilannetiedot korjattu.

Omistaja	Natura	Luonnonsuojelualue	Luonnonsuojeluohjelma	Naturan tuoma lisäys	Suojelu yhteensä	Ei suojeltu	Kaikki yhteensä
Mh	11	8	–	3	11	–	11
muu	3	3	–	–	3	3	6
Yhteensä	14	11	–	3	14	3	17

Suojelu-, hoito- ja tiedonkeruutarve

Kaikki mahdollisesti löydettävät lännenhanhikin uudet kasvupaikat tulee suojella, jos ne ovat rakentamattomia.

Hoitamattomilla kasvupaikoilla olisi aloitettava asianmukainen hoito heti. Näitä ovat Biskopsö Norrgloet ja Västersund, Mjoön populaatiot D, I (sekä hävinnet E, G ja H) ja Örö. Ånholmin niityn umpeenkasvaneen osuuden ennallistaminen tulisi aloittaa kiireesti. Ellei laidunnus riitä muovaamaan kasvillisuutta matalaksi, tulisi alueita myös niittää (esim. Ånholmin niitty). Mahdolliset löydettävät uudet esiintymät tulee saada hoidon piiriin, jos hoito on mahdollista.

Ympäristöhallinnon Eliölajit-järjestelmään tallennetut vanhat, tarkistamattomat 44 paikkaa tulee kiireesti tarkistaa.

Kasvupaikkojen populaatioiden säilymisen tarkistaminen riittää useimmissa tapauksissa seurannaksi. Ånholmin 1 ja Holman Gölpon populaatioiden linjaseuranta jatketaan viiden vuoden välein. Vuosina 1998 ja 2004 tehtyjen seurantojen aineistoja on tarpeen analysoida ja arkistoida.

Kasnäsin hotellin esiintymä on hotellin edustan nurmella, eikä se tule säilymään kovin pitkään. Tältä kasvupaikalta voidaan siirtää yksilöitä sopivalle paikalle, josta laji on hävinnyt mutta jossa on jäljellä sopivaa elinympäristöä.

Kirjallisuutta

Bonn, T. 1997: Lännenhanhikki – revig blodrot. – Teoksessa: Rytteri, T. & Kettunen T. (toim.), Uhanalaiset kasvimme. Suomen ympäristökeskus ja Kirjayhtymä, Helsinki. S. 215.

Ekstam, U. & Forshed, N. 1992: Om hävden upphör. Kärleväxter som indikatorer i ängs- och hagmarker. – Naturvårdsverket, Solna. 135 s.

Haeggström, C.-A. 1980: Ett fynd av *Potentilla anglica* i Nylands skärgård. – Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica 56: 23–27.

Lindgren, L. 2007: Metsähallituksen vastuulajien tila 2006 -arviointi. Lännenhanhikki. – Julkaisematon raportti (asianumero 4915/41/2007), Metsähallitus, Vantaa, 21.12.2007. 11 s.

Suominen, J. & Hämet-Ahti, L. 1993: Kasvistomme muinaistulokkaat: tulkintaa ja perusteluja. – *Norrinia* 4: 1–90.

Metsähallituksen vastuulajien tilan ja suojelutason arviointi on tehty luontodirektiivin vuosia 2001–2006 koskevan raportoinnin yhteydessä. Suojelutaso ja sen osatekijät (levinneisyysalue, populaatio, lajin elinympäristö, ennuste lajin tulevaisuudesta) arvioitiin luokituksella suotuisa – epäsuotuisa riittämätön – epäsuotuisa huono. Leif Lindgren on vastannut arvioinnista. Jari Ilmonen on toimittanut tämän tietolomakkeen arviointimateriaalin pohjalta ja Heikki Eeronheimo on osallistunut toimitustyöhön.

Suosittelava viittaus: Lindgren, L. & Ilmonen, J. 2009: Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006. Lännenhanhikki – *Potentilla anglica* Laichard. – Tietolomake, lajit. Metsähallitus, 4 s. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/lannenhanhikki_2006.pdf>

Ulkoasu ja taitto Marianne Katainen, kansikuva Juha Ilkka, kartta Heikki Eeronheimo

© Metsähallitus 2009